

GROCHOLEWSKI ZENON CARDINAL, *Universitatea AZI. Universität heute*, Cluj-Napoca: EFES 2010, ss. 181, ISBN 978-606-526-050-4.

Podczas pielgrzymki do rodzinnej Bawarii papież Benedykt XVI wygłosił 12 września 2006 r. w auli *Maximum* Uniwersytetu w Ratyzbonie wykład pt. *Wiara, rozum i uniwersytet: wspomnienia i refleksje*. Papieskie wystąpienie wywołało nieoczekiwane, burzliwe reakcje, szczególnie po stronie wyznawców islamu. Ich źródłem stał się wykorzystany przez papieża, we wstępnej części wykładu, cytat pochodzący z zapisków rozmowy cesarza bizantyjskiego Manuela II Paleologa z uczonym Persem na temat chrześcijaństwa, islamu i prawdy obydwu religii, która miała miejsce w 1391 r. Dokładnie chodziło o jedno zdanie przytoczone przez papieża, w którym cesarz pyta swojego rozmówcę: „Pokaż mi to, co przyniósł Mahomet, co byłoby nowe, a odkryjesz tylko rzeczy złe i nieludzkie, takie jak jego nakaz zaprowadzania mieczem wiary, którą głosił”¹. Jednak istotą papieskiego wykładu, co dobrze wyraża już sam jego tytuł, nie jest kwestia dialogu międzyreligijnego, którą mógłby zapowiadać powyższy cytat i cała dyskusja z nim związana, lecz główna kwestia dotyczy relacji między wiarą a rozumem, którą papież podejmuje w kontekście pytania o naukowy charakter teologii i jej miejsca na uniwersytecie. Jeszcze wyraźniej pytanie o rolę dzisiejszego uniwersytetu wybrzmiało w zaplanowanym, lecz nie wygłoszonym wykładzie na Uniwersytecie *La Sapienza* w Rzymie pt. *Chrześcijaństwo ma być zachętą do prawdy* (17.01.2008) z okazji rozpoczęcia roku akademickiego².

W ten nurt zainteresowania aktualną kondycją instytucji uniwersytetu, miejsca teologii na uniwersytecie, jak również relacji między rozumem i wiarą, wpisuje się najnowsza książka ks. kard. Zenona Grocholewskiego, prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej. Ks. kardynał *ex professo* jest odpowiedzialny z ramienia Stolicy Apostolskiej za uniwersytety katolickie, wydziały kościelne, seminaria duchowne oraz szkoły katolickie na całym świecie. Struktura prezentowanej książki obejmuje pięć wykładów wygłoszonych w rumuńskich uniwersytetach oraz wywiad przepro-

---

¹ BENEDYKT XVI, *Wiara, rozum i uniwersytet: wspomnienia i refleksje*, w: P. SŁABEK (opr.), *Islam a chrześcijaństwo. Konfrontacja czy dialog*, Kraków 2006, s. 19.

² BENEDYKT XVI, *Chrześcijaństwo ma być zachętą do prawdy*, „Nasz Dziennik” (21.01.2008), s. 9–10.

wadzony z ks. kard. Grocholewskim przez Andrei'a Marga. Teksty wykładów są przedstawione w wersji francusko-rumuńskiej i niemiecko-rumuńskiej.

Tekst pierwszy, *La Théologie au sein de l'Université* (s. 17–46), dotyczy miejsca teologii na uniwersytecie. Autor porusza trzy kwestie, które wyznaczają kolejne etapy prowadzonych rozważań: wydziały teologiczne w służbie Kościoła, relacje wydziału teologicznego w stosunku do innych wydziałów oraz odwrotnie — stosunek wydziałów pozateologicznych do teologicznego. Służebny charakter wydziałów teologicznych w Kościele wyraża się w intelektualnej formacji przyszłych teologów, zwłaszcza kandydatów do kapłaństwa. W dalszej perspektywie ich służba wypełnia się również w realizacji misji nauczycielskiej Kościoła. Ważne jest tu właściwe podporządkowanie się wydziałów kościelnych Kongregacji Edukacji Katolickiej, która jest odpowiedzialna za ich funkcjonowanie. Wymieniona Kongregacja udziela wydziałom teologicznym na różnych poziomach ich funkcjonowania swego *nihil obstat* z ramienia Kościoła. Osobliwy przedmiot teologii, którym jest Boże objawienie, który czerpie z Pisma Świętego i Tradycji, warunkuje sposób jej uprawiania. Chodzi tu szczególnie o misję nauczycielską teologa i jego związenie z Magisterium Kościoła. To oznacza, że badania teologiczne i praca dydaktyczna powinny być prowadzone pod nadzorem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Rozważając odniesienia wydziału teologicznego do innych wydziałów, kard. Grocholewski, w nawiązaniu do encykliki *Redemptor hominis* Jana Pawła II, ukazuje znaczenie zasad moralności chrześcijańskiej dla właściwego rozwoju nauki i postępu technicznego. Wydziały teologiczne winne inicjować badania, które sprzyjają integralnemu rozwojowi człowieka i przyczyniać się do czynienia go lepszym, jak również stać na straży właściwej mu godności i odnajdywania sensu ludzkiego życia. Szukając odpowiedzi na pytanie o znaczenie innych wydziałów dla teologii, autor wskazuje na możliwości współpracy z przedstawicielami różnych nauk szczegółowych. Zwraca uwagę na nauki przyrodnicze, historyczne i humanistyczne, które pomagają człowiekowi wyjaśnić wymiary swej natury i lepiej zrozumieć samego siebie.

Tekst drugi, *L'université face à la globalisation* (s. 47–71), prezentuje rolę uniwersytetu w obliczu globalizacji. Autor kolejno rozważa takie kwestie, jak: aktualność problemu globalizacji, samo zjawisko globalizacji oraz podstawowe doświadczenia i postulaty formułowane wobec globalizacji. Autor nie demonizuje ani nie gloryfikuje procesu globalizacji, która sama w sobie jest procesem moralnie obojętnym. Funkcje uniwersytetu w procesie globalizacji rozumie analogicznie do funkcji wydziału teologicznego w stosunku do uniwersytetu. Uniwersytet w globalnej wiosce winien przyczyniać się do humanizacji procesu globalizacji, tak aby sam jej proces służył promowaniu praw człowieka, godności ludzkiej i solidarności międzyludzkiej.

Tekst trzeci, *Wahrheit und Bildung* (s. 73–96), ukazuje wzajemne powiązania między prawdą i kształceniem. Podstawowym źródłem dla prowadzonych analiz

są dokumenty Magisterium Kościoła. Autor stawia we wstępie swych rozważań tezę o istotowym powiązaniu prawdy z kształceniem. Prawda jest celem, którym musi się kierować wszelkie kształcenie, a zarazem kryterium weryfikującym proces kształcenia. Tylko wtedy proces kształcenia może być owocny dla społeczeństwa oraz faktycznie jest w stanie skutecznie przeciwdziałać niebezpiecznym trendom edukacyjnym, jak: relatywizm, utylitaryzm i subiektywizm (s. 75). Struktura tej części rozważań obejmuje pięć zagadnień szczegółowych związanych z postawioną tezą. Pierwsze dotyczy konieczności uwzględniania prawdy w procesie wychowania. Drugie zawiera wskazania na temat wychowania do prawdy współczesnego człowieka niezainteresowanego prawdą. Trzecie ukazuje praktyczne konsekwencje powiązania prawdy z wychowaniem, które wyrażają się w świadectwie dla prawdy. Czwarte przedstawia powiązania prawdy — absolutnej Prawdy — z drogą poszukiwania przez człowieka wolności. Natomiast piąte wskazuje na religijne wymiary prawdy.

Tekst czwarty, będący zapisem wywiadu przeprowadzonego z ks. kard. Grocholewskim (s. 97–116), zawiera prezentację sylwetki i działalności kardynała jako prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej. Kwestie szczegółowe poruszone w wywiadzie dotyczą funkcjonowania wydziałów kościelnych i uniwersytetów katolickich, tematyki ekumenicznej, stosunku teologii do filozofii, wolności badań naukowych, jak również kondycji wiary młodego pokolenia.

Tekst piąty, *Maison et foi: une aide mutuelle* (s. 117–129), dotyczy relacji rozumu do wiary. Autor dokonuje krótkiej analizy możliwych typów relacji między rozumem a wiarą. Omawianie relacji rozpoczyna od skrajnych ujęć (fundamentalnych i fideistycznych), które radykalnie przeciwstawiają rozum wierze, wykluczając jakąkolwiek możliwość spotkania między nimi. Stanowiska takie deprecjonują rozum. Podobnie dzieje się we wszelkiego rodzaju skrajnych stanowiskach racjonalistycznych, które z kolei deprecjonują czynnik wiary. Tym samym nierzadko kwestionują status naukowy teologii i jej miejsce na uniwersytecie. W drugiej części rozważań autor koncentruje się na możliwościach kooperacji i różnych formach dialogu między rozumem i wiarą. W duchu encykliki *Fides et ratio* Jana Pawła II, wskazuje na wzajemne dopełnianie się rozumu i wiary w dążeniu do poznania prawdy.

Tekst szósty, *Welche Universität braucht Europa heute?* (s. 133–181), jest próbą udzielenia odpowiedzi na pytanie o kształt uniwersytetu w dzisiejszej Europie. Autor rozpoczyna rozważania od słów uznania dla kreatywności rumuńskiego Uniwersytetu Babeş-Bolyai w Cluj-Napoca, który po upadku komunizmu zdołał doprowadzić do utworzenia czterech wydziałów teologicznych. Zasadnicze rozważania koncentrują się wokół trzech kwestii. Pierwsza zawiera analizę terminu *universitas* w perspektywie odwiecznych dążeń człowieka do objęcia całości. Wspólnota naukowa – uniwersytecka dla pełnego *universitas* potrzebuje, wśród różnych dziedzin badawczych, również teologii, jej perspektywy spojrzenia na człowieka i rzeczy-

wistość. Druga z poruszanych kwestii zawiera omówienie początków uniwersytetu w Europie. Autor wychodzi od zaprezentowania wkładu religii chrześcijańskiej w tworzenie się zrębów kultury uniwersyteckiej w Europie na długo przed założeniem pierwszego uniwersytetu w Bolonii w 1088 r. W części trzeciej zostaje zarysowana koncepcja uniwersytetu przyszłości. Omówiona zostaje rola Procesu Bolońskiego dla szkolnictwa wyższego w dzisiejszej Europie. W zakończeniu swoich rozważań ks. kard. Grocholewski stawia cztery tezy, zawierające istotne elementy, które określają uniwersytet przyszłości w Europie: konieczność łączenia w syntetyczną całość różnych rodzajów wiedzy i kształcenia; posiadanie przez uniwersytet jasnego profilu i tożsamości wbrew modelowi uniwersytetu „neutralnego” światopoglądowo; uczynienie filozofii i teologii istotną częścią nauczania uniwersyteckiego, celem zapewnienia kształceniu akademickiemu wymiaru uniwersalnego; tworzenie uniwersytetu integralnie formułującego człowieka.

Podsumowując można powiedzieć, iż książka ks. kard. Grocholewskiego stanowi interesujące studium na temat uniwersyteckiej *scientific community* w Europie. Zawiera nie tylko omówienie aktualnych problemów, miejsca teologii w strukturach uniwersytetu, ale również rysuje wizję uniwersytetu przyszłości. Na uwagę zasługuje obecny *explicite* i *implicite* wątek łączenia formacji intelektualnej z duchową i relacji między rozumem a wiarą. Dla teologa otwartość na spotkanie z reprezentantami *scientia profanae* oznacza wchodzenie w dialog interdyscyplinarny w pierwszym rzędzie z filozofią, naukami historycznymi i przyrodniczymi. Zawarta w książce zachęta do dialogu interdyscyplinarnego zdaje się wynikać nie tylko z troski o naukowy charakter teologii, ale przede wszystkim z troski o człowieka, o postęp myśli ludzkiej, dokonujący się również w dopełnianiu się różnych dziedzin poznania ludzkiego.

Ks. Andrzej Anderwald